

Dr hab. Monika Domańska
Instytut Nauk Prawnych
Polskiej Akademii Nauk

Warszawa, 31 października 2024 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Aleksandry Bernatowicz
„Podporządkowanie algorytmiczne pracowników platformowych w prawie Unii
Europejskiej”
(Warszawa 2024, ss. 189).

I. Wybór tematu

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska ma za przedmiot regulacje dotyczące podporządkowania algorytmicznego pracowników platformowych w prawie Unii Europejskiej. Jest to zagadnienie doniosłe prawnie, społecznie i gospodarczo. Jak słusznie zauważa Doktorantka we wprowadzeniu do rozprawy, praca platformowa jako nowy typ zatrudnienia to przedmiot interdyscyplinarnych badań. Wynika to ze wzmożonego stosowania cyfrowych algorytmów w organizacji pracy w okresie (i po) pandemii COVID-19. Praca za pośrednictwem platform internetowych zrewolucjonizowała rynek pracy. W krótkim okresie powstał cały mechanizm zarządzania algorytmicznego, ułatwiający funkcjonowanie zakładów pracy w różnych branżach. To doprowadziło z kolei do powstania nowej formy zatrudnienia – pracy platformowej wykonywanej przez pracowników platformowych, których liczba wciąż wzrasta. Szacuje się, że do końca 2025 r. będzie ich już 43 miliony.

Wybór tematu rozprawy oraz sformułowanie problemu badawczego należy uznać za trafne. Z jednej strony jest on doniosły społecznie i gospodarczo – pogłębiona analiza działalności i rozwoju pracy platformowej, w tym przez wyjaśnienie mechanizmów rządzących relacjami między trzema podmiotami tj. wykonawcą pracy/pracownikiem, klientem oraz platformą cyfrową, która pośredniczy pomiędzy dostawcą i odbiorcą usługi z wykorzystaniem odpowiednich aplikacji, może przyczynić się do podniesienia świadomości i

zrozumienia praktycznych aspektów pracy platformowej, oraz zwrócenia uwagi na skalę wykonywania działalności zarobkowej na podstawie niestandardowych form współpracy z podmiotami gospodarczymi. Z drugiej strony – jest on niezwykle doniosły prawnie. Jak wynika z rozważań szczegółowych zawartych w rozprawie, analizowane regulacje unijne wymagają pogłębionej wykładni, gdyż budzą szereg wątpliwości interpretacyjnych. Podjęcie ich analizy, a następnie próba syntezy wniosków jest jak najbardziej uzasadniona.

W tym miejscu należy zaznaczyć, że rozprawa napisana została m.in. w oparciu o tekst projektu dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie poprawy warunków pracy za pośrednictwem platform, uwzględniającej poprawki Parlamentu Europejskiego (s. 10). Nie oznacza to jednak, że zawarte w pracy rozważania staną się wkrótce nieaktualne, lub że są przedwczesne. Wręcz odwrotnie. 14 października 2024 r. Rada przyjęła przepisy dyrektywy i wkrótce dyrektywa zostanie podpisana przez Radę i Parlament Europejski i wejdzie w życie po publikacji w Dzienniku Urzędowym UE. Następnie państwa członkowskie będą miały 2 lata na transponowanie jej przepisów do prawa krajowego. Rozprawa jest zatem aktualnym, ważnym i wartościowym opracowaniem, zwłaszcza w kontekście nadchodzącego obowiązku implementacji dyrektywy platformowej do polskiego porządku prawnego. Ponadto – co należy podkreślić - do czasu wypracowania utrwalonej linii orzeczniczej sądów krajowych, to właśnie poglądy doktryny będą stanowiły główne źródło inspiracji dla rozwiązywania problemów związanych z sądowym stosowaniem tych przepisów a nawet samej dyrektywy. Powyższe jeszcze mocniej akcentuje zasadność opracowania przez Doktorantkę przedstawionego tematu rozprawy.

II. Struktura pracy

Rozprawa składa się z czterech rozdziałów oraz wstępu i zakończenia. Rozdział pierwszy poświęcono przedstawieniu źródeł prawa pracy w UE, w tym kompetencji UE w zakresie polityki społecznej, rynku pracy. Scharakteryzowano w nim główne pojęcia związane z pracą platformową oraz ogólne założenia i pojęcia, którymi posługuje się dyrektywa platformowa. Kolejny rozdział zawiera rozważania dotyczące stosunku pracy, zarówno w jego klasycznym jak i niestandardowym ujęciu. Analizowana jest koncepcja pracownika w UE z wykorzystaniem doktryny jak i orzecznictwa TSUE. W rozdziale tym

zawarto również charakterystykę pojęcia podporządkowania pracowniczego w prawie UE. W rozdziale trzecim znalazły się rozważania dotyczące zagadnień związanych z podporządkowaniem algorytmicznym pracowników platformowych w prawie UE – *de lege lata*. Przybliżono tu istotne definicje i problematykę z zakresu zarządzania algorytmicznego. Następnie zawarto w tym rozdziale analizę orzecznictwa TSUE dotyczącą pracowników platformowych by wreszcie skupić się na analizie orzecznictwa krajowego wybranych państw członkowskich (Francji, Niemiec, Włoch, Niderlandów i Polski (jedynie wzmianka)) dotyczących problematyki podporządkowania algorytmicznego pracowników platformowych. Ostatni, czwarty rozdział pracy został poświęcony tej samej problematyce co rozdział trzeci, lecz w ujęciu – *de lege ferenda*. Doktorantka zawarła w nim m.in. analizę pojęcia „kontroli” w pierwotnym projekcie dyrektywy platformowej; podporządkowaniu pracowników platformowych w dyrektywie platformowej; domniemaniu istnienia stosunku pracy i alternatywnym koncepcjom stosunku pracy platformowej.

Struktura rozprawy odpowiada określonym przez Doktorantkę problemom badawczym i konstruowanym na tej podstawie celom pracy, tzn.: 1) problemowi niepełnego zdefiniowania pojęć z zakresu pracy platformowej, służących do oceny istnienia stosunku pracy; 2) problemowi doboru koncepcji podporządkowania pracowniczego jako elementu determinującego istnienie stosunku pracy; 3) problemowi algorytmicznego wymiaru podporządkowania pracowników platformowych zarówno w kontekście ujęcia definicyjnego jak i wydanych już rozstrzygnięć sądów krajowych państw członkowskich i orzecznictwa TSUE; oraz 4) problemowi algorytmicznego wymiaru podporządkowania pracowników platformowych, który powinien znaleźć właściwe rozwiązanie na etapie przyszłej implementacji dyrektywy platformowej do prawa krajowego.

Struktura rozprawy jest dość przejrzysta i dostatecznie szczegółowa. Nie każdy jednak rozdział zawiera uwagi podsumowujące, co utrudnia ocenę umiejętności Doktorantki konstruowania najważniejszych cząstkowych konkluzji. Pewne zastrzeżenia do umieszczenia niektórych sekcji tekstu w poszczególnych rozdziałach przedstawiono poniżej w uwagach szczegółowych. Nie wpływają one jednak na ogólnie pozytywną ocenę układu treści w rozprawie.

We Wstępie uzasadniono potrzebę podjęcia badanego tematu, przedstawiono problemy badawcze i cele pracy oraz sformułowano hipotezę pracy. Zakończenie zawiera

szczegółowo opracowane wnioski wynikające z przeprowadzonych badań oraz prawidłowe odniesienie do zweryfikowanej hipotezy badawczej. Te dwie części rozprawy pozostają ze sobą spójne.

III. Hipoteza badawcza i jej realizacja. Warsztat naukowy

Doktorantka szeroko i szczegółowo opisała problemy badawcze i cel pracy (s. 10-14) oraz sformułowała jedną hipotezę badawczą, która w istocie sprowadza się do twierdzenia, że na poziomie prawa unijnego podporządkowanie algorytmiczne pracowników platformowych nie jest prawidłową metodą kwalifikacji istnienia stosunku pracy w ujęciu teoretycznoprawnym – jednakże w związku z przyjęciem dyrektywy platformowej, praktyka stosowania prawa przez sądy krajowe zmierzać będzie do przypisywania w sprawach sądowych statusu pracowniczego osobom wykonującym pracę platformową.

Wykazanie zasadności powyższej hipotezy odbywa się w rozprawie w ramach rozważań, co do konstrukcji których należy poczynić następujące uwagi. Po pierwsze, we Wstępie brakuje położenia właściwego nacisku na zagadnienie, które wyłania się jako najważniejsze po przeczytaniu tytułu rozprawy, tj. podporządkowanie algorytmiczne. Doktorantka wprawdzie nie pomija tego zagadnienia i kwalifikuje je jako „drugi problem badawczy” niemniej, jako główny problem badawczy – na co zresztą sama Doktorantka wskazuje przez nazwanie go „największym problemem praktycznym stosunku pracy platformowej” - wyłania się jednak „praktyczne odkodowanie przez sądy krajowe znaczenia podstawowych powiązanych ze sobą pojęć: pracownika platformowego i stosunku pracy platformowej” (s. 11). Oczywiście należy mieć na względzie, że ten ostatni problem jest niezwykle doniosły, jednakże na potrzeby jasności wywodów i właściwego uzasadnienia tytułu rozprawy, warto było szerzej już we Wstępie wskazać, dlaczego algorytmiczne podporządkowanie pracownika jest zagadnieniem na miarę pracy doktorskiej. Proponowany zabieg spełniałby jeszcze jedną rolę, a mianowicie, stanowiłby argument za dedykowaniem zagadnieniu „podporządkowania algorytmicznego pracowników platformowych w prawie Unii Europejskiej” (w ujęciu *de lege lata* i *de lege ferenda*) dwóch, prawie jednakowo zatytułowanych rozdziałów pracy (rozdział III i IV).

Po drugie, zasadniczo nie budzi zastrzeżeń analiza zagadnień prawnych w ujęciu *de lege lata* i *de lege ferenda*, gdyż wielokrotnie jest to właściwa metoda wykazująca skalę podobieństw lub różnic w zakresie możliwości kształtowania konkretnych instytucji prawa. Jednocześnie jednak pewne wątpliwości budzi to, że ujęcie *de lege lata* i *de lege ferenda* zostało przez Doktorantkę odniesione do prawa Unii Europejskiej, mimo iż już we Wstępie zostało zaznaczone, że „na poziomie Unii Europejskiej praca platformowa wykonywana jest w oparciu o przepisy krajowe państw członkowskich ...” (s. 9). W związku z tym, że w prawie UE nie było dotychczas regulacji kształtującej zasady podporządkowania algorytmicznego pracowników platformowych, analiza tego zagadnienia w ujęciu *de lege lata* nie jest do końca właściwa. Słusznie podkreśla sama Doktorantka, że „na poziomie Unii Europejskiej praca platformowa wykonywana jest w oparciu o przepisy krajowe państw członkowskich” (s. 9) oraz „w prawie UE zarządzanie algorytmiczne nie ma definicji legalnej (...) bo jest to raczej mechanizm ogólny funkcjonujący w przedsiębiorstwach (...), zjawisko” (s. 92). Skoro nie ma obowiązujących przepisów regulujących określoną problematykę, to nie ma też ich ujęcia *de lege lata*. Z kolei przepisy obowiązujące w poszczególnych państwach członkowskich nie składają się na „prawo Unii Europejskiej”. Powyższe nie oznacza jednak, że zawarte w rozdziale III rozważania są zbędne. Przeciwnie, cały pkt 1, w którym Doktorantka analizuje i wyjaśnia pojęcia zarządzania algorytmicznego – szeroko odwołując się do poglądów doktryny; wyszczególnia i opisuje występujące ryzyka związane z zarządzaniem algorytmicznym, które wypaczają istotę tradycyjnego stosunku pracy; czy analizuje sam proces zarządzania algorytmicznego jest niezwykle istotny i słusznie został wyodrębniony przez Doktorantkę. Zaznaczyć jednak należy, że rozdział III powinien obejmować tylko pkt 1 i 2 (ten ostatni poświęcony analizie statusu pracowników platformowych w orzecznictwie TSUE). Dalsza część tego rozdziału, tj. pkt 3 powinna stanowić odrębny rozdział, który byłby wypełniony wyłącznie orzecznictwem wybranych państw członkowskich. Aktualne zebranie wszystkich podpunktów rozdziału III w jeden rozdział rodzi pewien chaos. Powoduje bowiem, że lektura wskazanego rozdziału w pewnym momencie pozostaje niejako „zawieszona w próżni”. Rozważania stricte teoretyczne urywają się i zaczyna się analiza orzeczeń, które nie tylko nie mają ze sobą wiele wspólnego, ale dodatkowo prezentowane są na tle szcątkowo przywoływanych regulacji krajowych wybranych państw członkowskich. Wydaje się, że wyodrębnienie w rozważaniach rozdziału dotyczącego wyłącznie orzecznictwa sądów krajowych pozwoliłoby w sposób systemowy

przedstawić różnorodność regulacji (braku regulacji) państw członkowskich w omawianym zakresie, oraz praktykę ich stosowania przez sądy krajowe.

Po trzecie, rozdział IV, który prawie w całości poświęcony analizie treści projektu dyrektywy platformowej, jako ujęciu *de lege ferenda* zagadnienia podporządkowania algorytmicznego pracowników platformowych w prawie Unii Europejskiej został pozbawiony kilku istotnych analiz, które z kolei znalazły się wśród rozważań zawartych w rozdziale I. Tym samym, gdyby pkt 2.2., 2.4., 3.3., 3.4. znalazły się w rozdziale IV wówczas rozdział ten byłby kompletny zaś jego treść jeszcze cenniejsza. Zaznaczyć w tym miejscu należy, że rozważania Doktorantki zawarte w rozdziale IV są z pewnością cennym uzupełnieniem doktryny prawa krajowego w analizowanym zakresie.

Po czwarte, w rozdziale I zatytułowanym „Praca platformowa w prawie Unii Europejskiej” zawarto w zasadzie mało potrzebny, spory fragment dotyczący źródeł unijnego prawa pracy. Z uwagi na temat i cel rozprawy wystarczyłoby się skupić na samej dyrektywie jako na akcie prawa unijnego, który stanowi podstawę projektu regulacji pracy platformowej w UE. Wnikliwa analiza aktu prawnego jakim jest dyrektywa unijna, podstaw i procedury jej wydawania, obowiązków jakie uaktualniają się z upływem wyznaczonego w niej terminu transpozycji i adresatów tych obowiązków – z pewnością wzbogaciłyby rozważania zawarte w rozprawie i stanowiły cenne źródło inspiracji dla sądów krajowych orzekających w sprawach unijnych wyrosłych na tle sporów z zakresu pracy platformowej. Jest to na tyle istotna kwestia, że powinna być przedmiotem uzupełniającej wypowiedzi na etapie obrony Doktoratu.

Pomimo zgłoszonych powyżej uwag, warsztat badawczy Doktorantki należy ocenić pozytywnie. Rozważania są rzetelne i poparte rzetelną analizą obowiązującego prawa unijnego jak i projektowanej dyrektywy platformowej, orzecznictwa TSUE, orzecznictwa sądów krajowych wybranych państw członkowskich oraz innych dokumentów (raporty, opracowania i publikacje organizacji międzynarodowych oraz innych instytucji). Na podkreślenie zasługuje również wykorzystanie bogatego piśmiennictwa w j. polskim, angielskim i niemieckim. Doktorantka nie tylko zaprezentowała stan prawny (historyczny, obowiązujący i projektowany), lecz także wielokrotnie podejmowała się jego krytycznej analizy i prezentowała własne stanowisko w odniesieniu do rozwiązań zastosowanych w przepisach prawa UE.

Powyższe pozwala na konkluzję, że mgr Aleksandra Bernatowicz posiada umiejętność samodzielnego prowadzenia badań naukowych. Potrafi identyfikować i analizować różne źródła i na tych podstawach samodzielnie formułować wnioski.

IV. Formalna strona rozprawy

Formalna strona rozprawy nie budzi zastrzeżeń. Została napisana poprawnym językiem, z niewielką ilością usterek stylistycznych. Sposób prowadzenia argumentacji jest jasny i zrozumiały. Rozprawa została opatrzona wykazami: stosowanych skrótów, literatury, dokumentów, aktów prawnych, orzeczeń sądowych, raportów, opracowań i publikacji organizacji międzynarodowych oraz innych instytucji. Szeroko wykorzystywane były również źródła internetowe.

V. Konkluzja

Recenzowana rozprawa jest wartościowym opracowaniem naukowym, zawierającym rozwiązanie postawionego problemu badawczego. Przedstawione w recenzji uwagi polemiczne nie wpływają na ostateczną pozytywną ocenę recenzowanej rozprawy doktorskiej.

W konkluzji stwierdzam, że recenzowana rozprawa stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, potwierdza ogólną wiedzę teoretyczną mgr Aleksandry Bernatowicz w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie prawo oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia przez nią pracy naukowej. Rozprawa spełnia zatem wymagania określone w art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. 2017, poz. 1789) i może stanowić podstawę dalszych czynności w przewodzie doktorskim, w tym do nadania Pani Aleksandrze Bernatowicz stopnia doktora nauk społecznych w dyscyplinie nauki prawne.

Monika Dawajńska

